

► Püünel peaks ju olema ikka kunstnik?

Jah, või kriitik. On tõsiasi, et kolleeg kardab kolleegi tööst kirjutada. See on suur probleem. Kunst ei saa taanduda ainult ideoloogilisele plakatlikkusele, kunstis on ka esteetiline mõõde, kunsti saab analüüsida väga mitme nurga alt. Kunstinaütuse puhul ei saa kirjutada ainult ideoloogilisest tähendusest, analüüsimate kunstiteoseid ennast.

Kurb öelda, aga see on just kunstikriitikute noorema põlvkonna probleem: puudub stiili-, värvi- ja kompositsioonianalüüs, tegeletakse ainult teoreetilise kontseptsiooniga, imagooloogiliste küsimustega. Kunstikriitik kui selline hakkab Eestis muutuma väljasurevaks liigiks.

Kas see võib olla seotud kultuuri ebavõrdse rahastusega – teatrid saavad kõige rohkem, siis muusikud, aga kirjanikud ja kunstnikud ei saa eriti midagi.

Kindlasti on see seotud sellega, aga ka kunstimaailma sees toimuvate ebaetiliste mängudega, kus vähenegi rahastatus on viimastel aastatel kultuuriministeeriumi kunstinõuniku õnnistusel suunatud kõige suurematele kunstiasutustele. Väikegaleriid saavad väga vähe toetust. Minu meelest on see ebaõiglane ja suretab väikegaleriid lihtsalt välja.

Kuidas on see näiteks Berliinis, kus on palju väikesi galeriisid?

Seal on galeriidel õigus saada linnaosadelt toetust või pöörduda otse Berliini senati kultuurikomisjoni poole.

Ent eelmise teema juurde naastes – kunstikriitika kadumist näitab ka kultuuritoimetajate mugavus võtta selgitusi ja kommentaare peamiselt näituste kuraatoritelt, mitte küsida teistsugust arvamust väljastpoolt. Viimane kõige skandaalsem näide on seotud Kumu uue ekspositsiooniga, kus USA kunstiajaloolane Bart Pushaw tahtis näitusel „Erinevuste esteetika” tõestada, et eestlased on õudsed rassistid.

Õelda, et 1920.–1930. aastatel mustanahalise karikatuuril kujutamine on eesti kunstis rassism, on kohaliku kultuurikonteksti täielik ignoreerimine ehk asjatundmatus. Kultuuri kohalike eripäradega peab uurija alati arvestama. Pushaw aga projitseerib USA rassiprobleemid mängleva kergusega Eestile.

On rumalus, et Pushaw’ propageeritava postkolonialismidiskursuse raames lubame end ise koloniseerida ja et riikliku kunstimuuseumi ekspositsioon seda veel levitab. Pushaw tahab Eestis kehtestada Ameerika standardeid, saamata aru, milline on meie ajalugu. Pushaw jõuab absurdsete, rumalate ja ebaprofessionaalsete süüdistusteni. Kui eesti kunstnik asetab mustanahalise koomilistesse situatsioonidesse ja sigaretikarbil on turbanis idamaalase või neegri pilt, siis see pole automaatselt rassism. See on kellegi teistsuguse kujutamine talle tüüpilise kaudu.

Eestlast kujutati 19. sajandil mingi habetunud ja lambanahkses kasukas tüübina. Otsiti tüüpi, tüüpilisust. Kui Wiiralt kujutab neegripäid, Maroko poisse ja tüdrukuid, siis see esindab eksotismi, janu uudse kujutusainese järele, mis sai kunstis alguse juba romantismis. Sellest jõudsid kinni haarata ka eesti kunstnikud, kes avastasid enda jaoks maailma, mitte et nad oleksid olnud rassistid.

Rääkida, et Joséphine Bakerit ei lastud Eestisse, sest eesti muusikud olid sellele justkui rassistlikel põhjustel vastu, on vale. Põhjuseks oli tema liiga suure honorari soov. Tuletaksin meelde, et juba sõjaeelsel ajal mängis Vanemuises mustanahaline dirigent, keda kõik valmistunult vaatamas käisid.

Kumu uue ekspositsiooni koostanud ja kunstiteoste nimede muutmise kurikuulsaks saanud Kadi Pollile ja Linda Kaljundile (viimati nimetatud pole kunstiajaloolane – toim), kes vastutavad ka Pushaw’ kutsumise



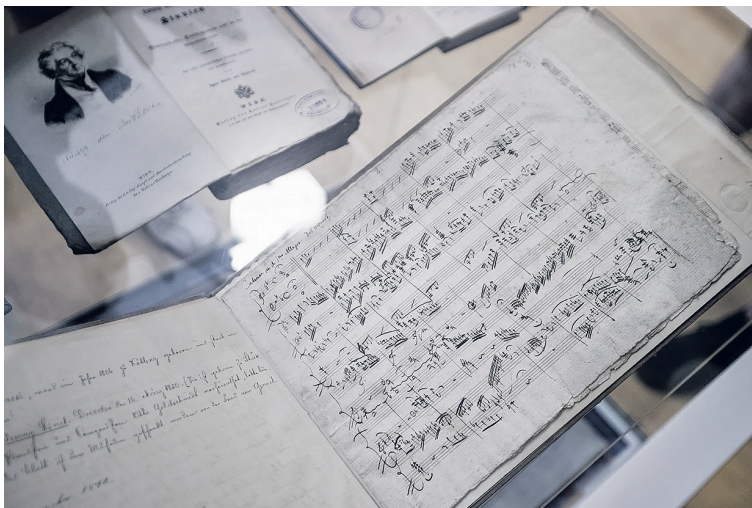
Harry Liivrand ja Raul Meele ülestõmmatav maal-ekraanisein (1980) teadusraamatukogu kohvikus

FOTOD: ILMAR SAABAS

eest ülalmainitud „projekti” tegema, on mul aga küsimus. Miks on välja pandud 1940. aasta Vene okupatsiooni aktivistide ja hävituspataljoni liikmeks astunud Andrus Johani ja Kaarel Liimandi maalid? Kas pole see ebamoraalne tegu?

Bart Pushaw tegi paar aastat tagasi Kumu näituse Eesti laulupeo ajaloost ja kurtis, et ilmus ainult üks neutraalne arvustus. Kahjuks oli see üsna asjatundmatu, aga pretensioonikas näitus, reetes, et ta ei tunne Eesti laulupeo ideoloogiat. Talle nagu ei jõua päralt, et kultuurid üksteiselt üle võtavad, kaasa arvatud koloniseeritud koloniseerijalt, muutes ülevõetu sealjuures oma kultuurilise identiteedi positiivseks osaks.

Kirjutasin oma Facebooki seinal sellest, et toodame kogu aeg Eskimo jäätist ja et kas eestlased on siis kannibalid. Sellest läks lahti paras lööming. Samal ajal on meil Vene juust – mis me nüüd sellega teeme? No on ikka jama!



Mozarti käsikiri

TLÜ akadeemilise raamatukogu Baltika saalis oli 11.–30. juunil näitus **18.–20. sajandil** Austrias trükitud haruldustest raamatukogu kollektsioonis. Väljapanekuga tähistati Eesti-Austria diplomaatiliste suhete sajandat aastapäeva. Harry Liivanna koostatud näituse šedööver oli Eesti ajaloomuuseumilt laenatud Wolfgang Amadeus Mozarti 27. klaverikontserdi B-duur (1790/1791) soolokadentside originaalkäsikiri. See on Baltimaades ainus Mozarti käsikiri, näituse avamisel mängis selle ette pianist Tähe-lee Liiv.

Kadentside käsikiri jõudis Eestisse tänu baltisaksa kunstnikule Gustav Adolf Hippusele, kes 1816. aastal Viini külastades kohtus Mozarti klaverihäälestajaga. Hippus ostis talt helilooja autograafid. Seejärel kohtus ta ka Mozarti õe Maria Anna von Berchtold zu Sonnenburgiga, kes kinnitas nende ehtsust. 1868. aastal kinkis kunstniku lesk Frederike hinnalised kadentsid Eestimaa provintsiaalmuuseumile, kust need liikusid edasi ajaloomuuseumi kogusse.

Kunstikriitika taandumine pigem Facebooki jututubadesse on ka märk hirmust avalikkuse ees. Kui ühiskonnateadustes, sh ajaloos ja kunstiteaduses, hakkab domineerima vastuvaidlemist mittesalliv neomarksistlik diskursus, mis automaatselt teisel seisukohal olivad ja vastuvaidlejad stigmatiseerib, sildistades nad konservatiivideks, on arvamusevabadusega meil midagi korrast ära.

Laienda palun seda mõtet.

Mõtlen veel sellele Kumu näitusele ja näituse kuraatorite ametlikele seletustele. Kui mingi nimi on kunstiajalikku kinnistunud, siis selle muutmist peab väga tõsiselt kaaluma. Kui aga avastatakse näiteks tundmatu mehe portree modell, siis on nime muutmise põhjendatud.

Vaata üht teemat iseloomustavat artiklit. (Võtab laualt vana ajalehe väljalõike – toim.) Muide, nii vana vabariigi kui ka nõukogude ajal oli „neeger” täiesti normaalne ja neutraalne sõna, sageli kasutati seda ühes artiklis läbivalt koos sõnaga „mustanahaline”. Nii et sõna „mustanahaline” pole meie keelde tulnud viimase veerandsajandiga poliitilise korrektsuse ideoloogia tuules ja sõnal „neeger” pole eesti keeles halvustavat tähendust.

Aga inglise keeles ju on?

Inglise keeles küll, aga – käitu Roomas nagu roomlane. Arvestada kultuuriruumi eripära ja traditsioonidega on elementaarne. On loomulik, et ütleme Gruusia, Pariis, Birma. Soomlased ütlevad ikka Viro ja Itävalta.

Kas ühe diskursuse teke, millest varem rääkisid, ei taandu sellele, et ajakirjandus ja sotsiaalmeedia põhinevad klõpsudel ja tähelepanu tõmbamisel ning tänapäeva kunst üritab teha midagi samasugust?

See on pigem toimetajate haritusest ja intellektuaalsetest huvidest või kergema vastupanu teed minekust. Aga meie ajakirjandusele on tüüpiline toimetuse ideoloogia eklektilisus ehk kõik kirjutavad kõikjal. Tundub, et autoreid peaaegu ei valita – tähtis on see, et keegi kirjutaks midagigi selle mikroskoopilise honorari eest.

Seda tead sa ise ju väga hästi.

Ka see on kunstikriitika kadumise üks põhjuseid, et honorarid on niivõrd väikesed, et ei tasu kirjutamist ära. ERR ekspuuteerib oma saatesse kutsutud külalisi – neile ei maksta honorari. Olgu see „OP” või „Terevisioon”, vaata ise, kuidas kohale saad – piltlikult öeldes. Honorar on tass kohvi, taksoarvetki ei maksta. Aga isegi kultuurisaadete toimetust pole enam: on elamussaadete toimetus, mille juht avalikult halvustab kõrgkultuuri. ●

Ka see on kunstikriitika kadumise üks põhjuseid, et honorarid on niivõrd väikesed, et ei tasu kirjutamist ära.